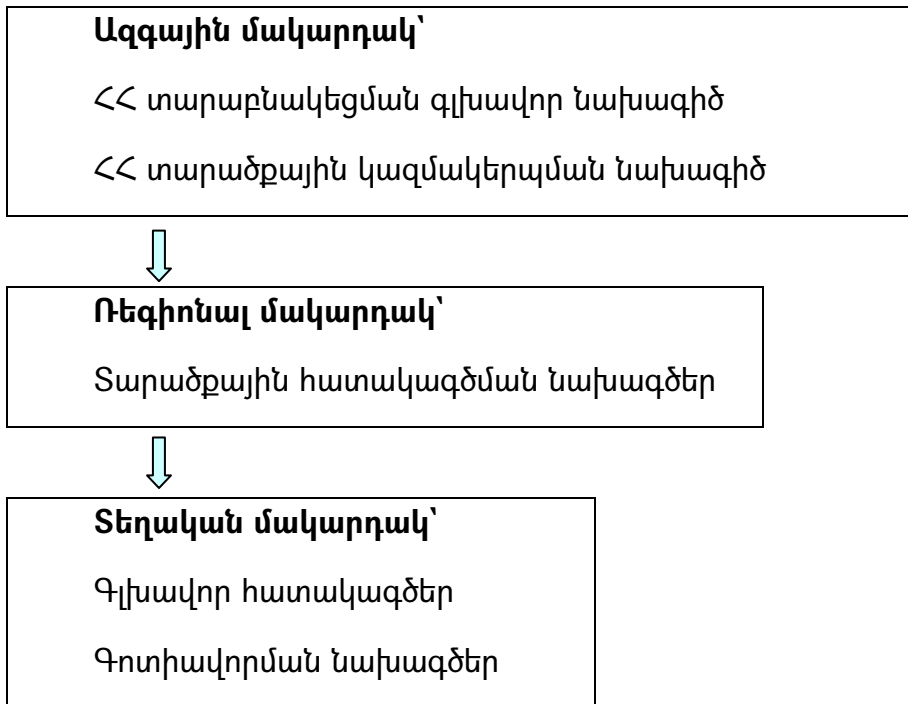

Տարածական պլանավորումը Հայաստանի Հանրապետությունում

Համաձայն «Քաղաքաշինության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի, հանրապետության տարածական զարգացման հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծմանը նպատակաուղղված միջոցառումներն ամրագրվում են տարածական զարգացման հենքը հանդիսացող՝ ազգային, ռեգիոնալ և տեղական մակարդակների պլանավորման փաստաթղթերով (քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթեր):

Հայաստանի տարածական համակարգը ձևավորվել է խորհրդային ժամանակաշրջանի պլանային տնտեսությանն ու կառավարման վարչական մեթոդներին բնորոշ գործոնների ազդեցության ներքո, իսկ հատակագծային կառուցվածքն արտացոլում է արտադրական կարողությունների տեղաբաշխումն ու տարաբնակեցումը, որոնք զարգանում էին ԽՍՀՄ տնտեսական համակարգում Հայաստանին հատկացված դերին համապատասխան:

Ազգային մակարդակի փաստաթղթերից մշակվել և 2003 թվականին հաստատվել է ՀՀ տարաբնակեցման գլխավոր նախագիծը, որը պետական քաղաքաշինական քաղաքականության գերակա ուղղությունները հիմնավորող՝ վերլուծական բնույթի, մշտապես գործող և պարբերաբար արդիականացվող քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթուղթ է: Նպատակաուղղված լինելով տարաբնակեցման համակարգի աստիճանական կատարելագործմանը, այն նախանշում է երկրի տարածական զարգացման ռազմավարական ուղղությունները՝ հիմք ընդունելով պետության որդեգրած սոցիալ-տնտեսական զարգացման գերակայություններն ու ծրագրերը:

Նախագծի հիմնական նպատակը Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրական ակտերից, այդ թվում՝ սոցիալ-տնտեսական և տարածքային զարգացման ծրագրերից բխող համընդհանուր քաղաքաշինական զարգացման, տարաբնակեցման համակարգի կատարելագործման ռազմավարական ուղղությունների ընտրության նախադրյալների բացահայտումն է՝ փոխկապակցված անվտանգ ու առողջ կենսամիջավայրի ստեղծման, բնակավայրերի կայուն զարգացման, բնական և պատմամշակութային ժառանգության պահպանմամբ:

Նախագիծը մշակվել է բնօգտագործման և տարածքի քաղաքաշինական կազմակերպման խնդիրների փոխկապակցմամբ, որի հիմնական նպատակին՝ հանրապետության համընդհանուր զարգացմանը նպաստող քաղաքաշինական պայմանների ստեղծմանը հասնելու համար կատարվել է տարածքի բազմագործոն վերլուծություն և համալիր գնահատում:

Քաղաքաշինական տնտեսապես ինտենսիվ յուրացված գոտիներում առաջարկվում է սահմանել զարգացման սահմանափակման ռեժիմ, որը հիմնականում բխում է էկոլոգիական հավասարակշռության խախտման վտանգից:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքային համայնքների թիվը 49-ն է:

Քաղաքների 89.6 %-ը գտնվում է քաղաքաշինորեն ու տնտեսապես ինտենսիվ յուրացված գոտում, իսկ 10.4 %-ը թույլ յուրացված գոտում:

Հայաստանի Հանրապետության կարևորագույն հիմնախնդիրն է քաղաքների տարածքային աճի նպատակային կարգավորումը՝ քաղաքների բնակչության առավելագույն չափերի որոշմամբ և քաղաքապատկան տարածքի աճի սահմանափակմամբ:

Ազգային մակարդակի պլանավորման փաստաթուղթն, ըստ էության, պետության զարգացման ծրագրի տարածքային արտահայտությունն է: Ակնհայտ է, որ անցած տասնամյակի ընթացքում երկրի քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական պայմանների փոփոխման հետ միաժամանակ ներկայումս փոխվել են նաև քաղաքաշինական գործունեության վրա ազդող գործոնները:

Օրենսդրությամբ, փաստաթուղթն անհրաժեշտ է որոշակի պարբերականությամբ ենթարկել մոնիթորինգի և դրա արդյունքներով՝ արդիականացնել այն: Մինչդեռ ՀՀ տարաբնակեցման գլխավոր նախագիծը հաստատման օրվանից չի վերանայվել:

Տարածքային հատակագծման ուրվագիծն ու նախագիծը մշակվում են ՀՀ տարաբնակեցման գլխավոր նախագծով սահմանված դրույթներին համապատասխան՝ ՀՀ մարզերի, վարչատարածքային միավորների խմբերի կամ դրանց առանձին հատվածների համար և քաղաքաշինական պլանավորման միջոցով սահմանում են դրանց նպատակային օգտագործմանն ու կայուն զարգացմանը, բնական և պատմամշակութային ժառանգության պահպանմանը, ինչպես նաև կենսագործունեության բարենպաստ տարածական միջավայրի ձևավորմանը նպատակաուղղված այլ անհրաժեշտ գործոնների տարածքային կազմակերպման հիմնական դրույթներն ու պայմանները:

Ռեգիոնալ մակարդակի փաստաթղթերից մշակվել են Սևանա լճի ջրհավաք ավազանի տարածքային հատակագծման նախագիծը (2004թ.), Շիրակի մարզի տարածքային հատակագծման ուրվագիծը (2005թ.), Վայոց Ձորի մարզի տարածքային հատակագծման նախագիծը (2010թ.):

Անհետաձգելի մշակման կարիք ունեն այն միկրոռեգիոնները, որոնց համար կառավարությունը առաջնահերթ զարգացում է նախատեսել (օրինակ՝ Դիլիջանի տարածաշրջան, «Տաթև» զբոսաշրջային կենտրոն):

Նշված փաստաթղթերի մշակումը զգալի կհեշտացնե՞ր գլխավոր հատակագծերի կազմման աշխատանքները, նկատի ունենալով, որ դրանցով սահմանվում են համայնքների ընդհանուր շահերին առնչվող, այդ թվում՝ ինժեներատրանսպորտային ենթակառուցվածքների, ջրհավաք ավազանների տարածքները, աղբավայրերի և գերեզմանոցների ռացիոնալ տեղաբաշխման հնարավորություններն ու պահպանության գոտիները, ինչպես նաև ռեկրեացիոն, պատմամշակութային հուշարձանների տարածքները, բնապահպանական և սանիտարապաշտպանական գոտիները և այլն:

Մշակվել և ՀՀ կառավարության 2009 թվականի սեպտեմբերի 3-ի N 36 արձանագրային որոշմամբ հաստատվել է Հայաստանի Հանրապետության համայնքների (բնակավայրերի) քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերի մշակման և հաստատման գործընթացի բարեփոխման հայեցակարգը, որը նպատակաուղղված է ՀՀ համայնքներում քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերի բազայի լիարժեք ձևավորմանը՝ դրանց մշակման ու հաստատման գործառույթների պարզեցման, հստակեցման, բնակավայրերի անվտանգ և բնականոն զարգացումն ապահովող մեխանիզմների ամրագրման միջոցով:

Հայաստանին բնորոշ մի շարք կարևոր առանձնահատկությունների առկայության և դրանց համադրման պարագայում տարածական պլանավորման փաստաթղթերի մշակման անհրաժեշտությունը ներկայանում է առավել բացահայտորեն:

Դրանցից են.

1. Հայաստանի Հանրապետության մարզերից 9-ը սահմանամերձ են, ուստի տարածական պլանավորման կարևոր ուղղություններից մեկն է՝ սահմանամերձ բնակավայրերի անվտանգության ապահովման և զարգացման համար անհրաժեշտ նախապայմանների ստեղծման և ներդաշնակ կենսագործունեության ապահովման խնդիրը:

2. Հայաստանի Հանրապետության տարածքի մոտ 56 %- ն է պիտանի տարաբնակեցման համար: Մնացածը՝ 2200 մ բացարձակ նիշից բարձր, բնակության համար ոչ պիտանի տարածքներ են: Բարձր լեռնային և լեռնային համայնքները կազմում են հանրապետության համայնքների շուրջ 40 %-ը կամ բնակչության շուրջ 16,5 %-ը և ընդգրկված են թույլ յուրացված գոտիներում: Դրանք տեղաբաշխված են հիմնականում 1700-2200 մ բարձրության լեռնալանջերի վրա, ունեն բավարար ռեզերվային տարածքներ, ռեսուրսային և էկոլոգիական մեծ

պոտենցիալ, սակայն բնորոշվում են ինժեներական և տրանսպորտային ցանցի անկատար ապահովվածությամբ, բնակավայրային թույլ ցանցով, բնակչության ցածր խտությամբ:

Մինչոյն ժամանակ Հայաստանի տարածքը ամբողջությամբ գտնվելով սեյսմավտանգ գոտում, բնութագրվում է նաև արտաժին երկրաբանական պրոցեսների, հատկապես՝ սողանքների լայն տարածվածությամբ, որոնք հանդիսանում են անընդհատ զարգացող և իրենց ծավալներով անընդհատ աճող վտանգի աղբյուր: Կատարված հետազոտությունների արդյունքում բացահայտված է 2504 սողանքային տեղամաս, որոնք ընդգրկում են շուրջ 1220 քառ. կմ մակերես, որը կազմում է հանրապետության տարածքի շուրջ 4,0 % -ը: Հանրապետության համայնքների մոտ 25,0 % -ը գտնվում են սողանքային տարածքներում, ճանապարհների ու երկաթգծի զգալի հատվածներ վնասված են սողանքներից:

Բնակավայրերի անվտանգ և բնականոն զարգացման նախադրյալների ստեղծման տեսանկյունից հատկապես կարևորվում է տեղական մակարդակի տարածական պլանավորման փաստաթղթերի, այն է՝ հանրապետության համայնքների **գլխավոր հատակագծերի և գոտևորման նախագծերի** կազմման անհրաժեշտությունը:

Համաձայն «Քաղաքաշինության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 14.3-րդ հոդվածի պահանջների՝ համայնքի (բնակավայրի) գլխավոր հատակագիծը մշակվում է համայնքի վարչական սահմաններում ընդգրկված բոլոր հողատարածքների ներառմամբ:

Գլխավոր հատակագիծը, հանդիսանալով ռազմավարական բնույթի քաղաքաշինական ծրագրային (տարածական պլանավորման) փաստաթուղթ, սահմանում է՝

- ա. համայնքի տարածական զարգացման հիմնական ուղղությունները,
- բ. քաղաքաշինական գործունեության օբյեկտ հանդիսացող հողերի օգտագործման ռեժիմները, պարտադիր պահանջներն ու սահմանափակումները,
- գ. հողատարածքների կառուցապատման առաջնահերթ (մինչև 5 տարի) միջնաժամկետ (5-10 տարի) և հեռանկարային (10-15 տարի) փուլերը,
- դ. համայնքի վարչական սահմաններում ընդգրկված հողամասերի նպատակային նշանակությունը և (կամ) դրանց փոփոխությունները՝ օրենսդրության պահանջների ապահովմամբ:

ՀՀ կառավարության 2009 թվականի հունիսի 26-ի N 792-Ն որոշմամբ սահմանվել է քաղաքաշինական գործունեության հատուկ կարգավորման օբյեկտների առաջադրման, դրանց տարածքների առանձնացման և այդ տարածքներում քաղաքաշինական գործունեության իրականացման կարգը:

Մինչև 2011 թվականի վերջը ՀՀ համայնքների գլխավոր հատակագծերի նախագծերը հաստատվում էին ՀՀ կառավարության կողմից: Այնուհետև «Քաղաքաշինության մասին» և «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքներում ամրագրվեցին դրույթներ, համաձայն որոնց համայնքների համար

կարևորագույն նշանակություն ունեցող թիվ մեկ փաստաթուղթը (գլխավոր հատակագիծը) հաստատվում է համայնքների ավագանիների խորհուրդների կողմից:

ՀՀ կառավարության 2011 թվականի դեկտեմբերի 29-ի N 1920-Ն որոշմամբ հաստատվեց համայնքների գլխավոր հատակագծերի մշակման, փորձաքննության, համաձայնեցման, հաստատման ու փոփոխման կարգը, որում նույնպես ամրագրված է գլխավոր հատակագծի հաստատման վերաբերյալ համապատասխան դրույթ:

Գործող օրենսդրության համաձայն, քաղաքաշինական ծրագրային փաստաթղթերը, ինչպես նաև դրանց նախագծման առաջադրանքները ենթակա են համաձայնեցման մի շարք պետական կառավարման մարմինների հետ: Համաձայնեցման գործընթացն օպտիմալացնելու նպատակով՝ ՀՀ վարչապետի 2009 թվականի դեկտեմբերի 22-ի N 1064-Ա որոշմամբ ստեղծվել է միջգերատեսչական հաճնաժողով, որը մասնակցում է նշված փաստաթղթերի բոլոր փուլերի քննարկմանը և համաձայնեցման ժամկետները զգալի կրճատվել են:

Համայնքների գլխավոր հատակագծերի առկայությունը մեծապես կնպաստի տեղական ինքնակառավարման ինստիտուտի կայացմանը, քանի որ կառավարման ապակենտրոնացման պայմաններում կառուցապատմանն առնչվող գրեթե բոլոր թույլատվական գործառույթները վերապահված են համայնքների ղեկավարներին:

Ներկայումս հաստատված գլխավոր հատակագծեր ունեն ՀՀ 49 քաղաքային համայնքներից 42-ը (չունեն՝ ՀՀ Կոտայքի մարզի Բյուրեղավան, ՀՀ Սյունիքի մարզի Քաջարան և Դաստակերտ, ՀՀ Տավուշի մարզի Այրում, Սպիտակ և Շամլուղ համայնքները, իսկ ՀՀ Լոռու մարզի Վանաձոր քաղաքի գլխավոր հատակագծի նախագիծը գտնվում է հաստատման փուլում), իսկ 866 գյուղական համայնքներից գլխավոր հատակագիծ ունեն՝ 33-ը, ևս 5-ը գտնվում են հաստատման փուլում:

Համայնքների գլխավոր հատակագծերի մշակման գործընթացն ավելի մատչելի դարձնելու նպատակով մարզերում կազմակերպվել են սեմինարներ, համայնքների ղեկավարների և այլ պատասխանատուների մասնակցությամբ:

«Քաղաքաշինության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված է, որ տարածքային կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինները պարտավոր են զանգվածային լրատվության միջոցներում հրապարակումներով, հասարակական քննարկումներով, ծրագրերի և նախագծերի ցուցադրման միջոցառումներով իրազեկել ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կենսագործունեության միջավայրի, տարածքի գոտևորման և քաղաքաշինական նախատեսվող այլ փոփոխությունների մասին:

Կենսագործունեության միջավայրի ծրագրվող փոփոխությունների մասին իրազեկման և հրապարակված քաղաքաշինական ծրագրերի ու նախագծերի քննարկմանը և որոշումների ընդունմանը հասարակայնության ներկայացուցիչների մասնակցության կարգը հաստատվել է ՀՀ կառավարության 1998 թվականի հոկտեմբերի 28-ի N 660 որոշմամբ:

Միևնույն ժամանակ, գլխավոր հատակագծերի և գոտիավորման նախագծերի կազմումը՝ տեղական ինքնակառավարման դեռևս ոչ կատարյալ ինստիտուտի և հաճախ, անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցների բացակայության պայմաններում՝ դժվար իրագործելի խնդիր է դարձել այն դեպքում, երբ բազմաթիվ համայնքներում կատարվում է չկանոնակարգված կառուցապատում:

«Տեղական ինքնակառավարման մասին» և «Քաղաքաշինության մասին» օրենքներով 2016 թվականի հունվարի 1-ից հետո արգելվելու է առանց հաստատված գլխավոր հատակագծերի՝ կառուցապատման նպատակներով հողամասերի և կառուցապատման թույլտվությունների տրամադրումը:

Հատկապես տարածական պլանավորմամբ, շինարարությամբ և ճարտարապետությամբ ծրագրավորվում և ստեղծվում է այն ծավալատարածական կենսամիջավայրը, որտեղ մարդը ծնվում և ապրում է, պիտի ծնվեն և ապրեն գալիք սերունդները: Հետևաբար մարդասիրական և ներդաշնակ կենսամիջավայրի ստեղծումը, որը ի վիճակի է բարերար ազդեցություն գործել մարդու բանականության ու զգացմունքների վրա՝ խթանելով և զարգացնելով մարդու ստեղծագործական աշխարհընկալումները, առաջնային համարելու արժանի խնդիր է:

Շնորհակալություն ուշադրության համար: